

Vecsés társadalma a kataszteri és az adózási iratok tükrében a két világháború között

Jelige: Medvecukor

Szekció: Történelemtudomány

Tartalom

Bevezetés.....	3
Vecsés rövid története 1945-ig	5
I. Birtokszerkezet, birtok- és jövedelmi viszonyok	9
1. Birtokviszonyok 1935-ben a gazdacímtárak alapján.....	9
2. A birtokviszonyok jellemzői a feldolgozott birtokívek alapján	11
II. A vecsési társadalom az adófőkönyvek tükrében	15
1. Adóösszegek és a földadó mennyisége	15
2. Foglalkozási csoportok és azok jellemzői, a foglalkozás és az adózás viszonyai	17
3. Vallás, foglalkozás és jövedelem	26
Összegzés	30
Irodalomjegyzék.....	32

Bevezetés

Tudományos Diákköri kutatásommal Vecsés két világháború közötti társadalmi-, gazdasági- és birtokviszonyainak feltárására teszek kísérletet. Ennek első részeként a település birtokviszonyainak megvizsgálását kezdtem el 2011 őszén. A hasonló jellegű kutatásoknak már komoly hagyománya van az intézményben, ahol tudományos diákköri munkák és szakdolgozatok formájában nemcsak a város, hanem a környező települések összes fellelhető kataszteri telekkönyve és birtokíve is feldolgozásra került. Kutatásom célja ezen tradíció tovább folytatása volt, s egyben egy kísérlet elmélyülni lakóhelyem, Vecsés társadalomtörténetében a 20. század első felét illetően. Ennek megfelelően a kutatás alapvető forrásai a kataszteri egyéni birtokívek, illetve hozzájuk kapcsolódóan a kataszteri térképek és a gazdacímtárak voltak.

A dolgozatom címében Vecsés nagyközség társadalmának vizsgálatára vállalkozom a két világháború között. Az eddig megtalált és feldolgozott levéltári források alapján azonban a kutatást egyelőre 1934 és 1936 közé kellett szorítanom. Kutatásom kezdetén ugyanis, az elsődleges forrásaim az ebben a két éves időszakban készült egyéni kataszteri birtokívek voltak. Ezek a dokumentumok a Pest Megyei Levéltárban találhatóak, mindössze három köteg mennyiségben. A kutatás elsődleges célja feltárni a két világháború közötti korszak vecsési lakosságának birtok-, jövedelem-, vagyoni-, illetve adózási viszonyait. Az egyéni kataszteri birtokívek tartalmazzák az egyes személyek birtokainak típusát (művelési ágak szerint, pl.: szántó, szőlő, kert, rét, nádas, stb.), területét, helyrajzi számát, elhelyezkedését (a település határában lévő dűlők megnevezésével) és a birtokos kataszteri tiszta jövedelmét. A levéltárban található egyéni birtokívyanyagot feldolgoztam, az adatokat Microsoft Access adatbázisban rendszereztem. A feldolgozott 281 birtokíven összesen 710 db birtokot sikerült azonosítanom. Ezek többségében törpebirtokok, és 276 birtokos között oszlanak meg. Ez a mennyiség azonban igen csekély, tekintve, hogy a Gazdacímtárak szerint ebben az időben összesen 3.768 db birtok volt Vecsés határában. Részben emiatt, részben pedig a vizsgálati lehetőségek kiszélesítése érdekében még egy forrástípust, a település 1935-ös adófékönyvét is be kellett vonnom a kutatásba. Az adófékönyv 6 kötetből áll és a nagyközség 1935-ös adózási képét mutatja meg, ami tökéletesen illeszkedik a birtokívek által kijelölt rövid periódusba. A kötetekből az adózók lakcíméről, vallásáról, foglalkozásáról, illetve természetesen a tőlük különböző jogcímenek beszédett adó mennyiségéről szerezhetünk információkat. Ez utóbbiak közül ebben a kutatásban csak a földadót és az összes adómennyiséget vettem figyelembe. A

Pest Megyei Levéltárban meglévő hat kötetből több mint 6000 rekordot rögzítettem az adatbázisban, ennyi személy adózási adatai ismertek tehát az 1935-ös évből. Ezek között elsősorban a birtokívekben található 276 személlyel kerestem egyezéseket, majd az SPSS Statistics nevű statisztikai elemző program segítségével próbáltam sok szempontú vizsgálatot végezni az ismert lakosság vallási, foglalkozási, adófizetési megoszlásáról, illetve összefüggéseket keresni ezek között a szempontok között.

A kutatás további célja a Vecsésen kiemelkedően fontos szerepet betöltő sváb kisebbség szokásainak, a magyar többséghez való viszonyának kutatása, illetve a település jobbágyközségből – Erdei Ferenc terminológiájával élve – „*lakófaluvá*”¹ való 19. századi átalakulásának vizsgálata lesz.

¹ *Belusky Pál*: Magyarország településföldrajza. Dialóg Campus, Bp-Pécs. é. n. 458.

Vecsés rövid története 1945-ig

Mielőtt a konkrét elemzésbe belekezdenék, röviden áttekinteném a település jellegét és történetét. Vecsés Budapest déli előterében helyezkedik el. Budapest vonzáskörzetében, annak fővárossá válása, illetve a jobbágyszabadítás hatására Vecsés nem kerülhetett el, hogy alapvetően mezőgazdasági jellegét elveszítse és gyökeres változásokon menjen keresztül. A 20. század elejére már a lakosság nagy része Budapesten dolgozott. A település a főváros hegemon vonzásövébe sorolható, mivel kapcsolatainak abszolút többsége Budapesthez kötötte, más szomszédos településekhez (Üllő, Monor, Gyál) viszont sokkal gyengébb szálakon fűződött.² A századfordulóra végbement változások hatására kisebbségbe kerültek a mezőgazdasági keresők, a település funkciót váltott. Ennek hatásait kívánom vizsgálni ebben a dolgozatban, illetve későbbi kutatásaimban.

Térjünk most rá a település rövid történetére. Vecsés község nevét legelőször egy 1318-ban kelt oklevélben olvashatjuk. A falu nevének eredetét nem ismerjük, egyesek szerint besenyő eredetű, de ez a források alapján egyértelműen nem bizonyítható. A község honfoglalás-kori fejedelmi szállásterületen fekszik, így valószínűleg hamar benépesülhetett. Az 1318-as oklevél után alig néhány évvel, 1323-ban keletkezett a következő dokumentum, amely Vecsést említi. Ezek az iratok arra utalnak, hogy a térségben már a 14. században sűrű faluhálózat lehetett, mivel az itteni nemesek és birtokaik gyakran említésre kerülnek bennük. A 14. századból viszonylag sok oklevél áll rendelkezésre, a 15. századból pedig ezeknek mintegy háromszorosa. Kitűnik belőlük, hogy igen sok birtokos élt a középkori Vecsésen, ami arra utal, hogy főleg köznemes családok élhettek itt (Halmy/Halomi, Pétery, Kenderesy stb.), a jobbágyság száma kevés lehetett. Viszonylag nagy, forgalmas település lehetett, mivel rendelkezett a saját templommal és plébánoson kívül szántókkal, halastóval, réttel, erdővel és úttal is.³

A 16. században bekövetkező változások Vecsés életét is teljesen felforgatták. 1540 és 1542 között török fennhatóság alá került és ez a helyzet egészen 1686-ig, Buda felszabadításáig így is maradt. Az oszmánok és a Habsburgok Budáért vívott harcai nyilvánvalóan Vecsésre is hatással voltak. Az 1540-es években például valószínű, hogy a lakosság szétszéledhetett, mivel az 1553-as dikális összeírásban Vecsés nem szerepel, míg a

² Tóth József (szerk.): Általános társadalomföldrajz. Dialóg Campus, Bp-Pécs. 2002. 480.

³ Lakatos Ernő.: Vecsés 1318—1541. In: Lakatos Ernő (szerk.): Vecsés története. Vecsés, 1986. 49.

környező települések közül a legtöbb fel van tüntetve.⁴ A szétszéledés után a lakosság minden valószínűség szerint hamar visszatért, mivel 1545 körül megjelentek Vecsésen a török adóösszeírók, a században a községről összesen öt defter készült. Ezek képezik a korszak legfontosabb forrásait, mivel tartalmazzák az adózó paraszti háztartások és telkek összeírását, ami gyakorlatilag a későbbi kataszteri és adózási iratoknak felel meg.⁵ A defterekből következtethetünk a lakosság lélekszámára is. Az 1546-os defter szerint kb. 60, 1591-ben viszont már csak 40 fő körül lehetett a lakosság. A legmagasabb érték 66 fő 1559-ből, ekkorra valószínűleg a még korábban elvándoroltak közül térhettek vissza néhányan. Vecsés ebben az időben – mint ahogy a környező települések is – földművelésből és állattenyésztésből tartotta fenn magát. A századfordulón zajló, Buda visszafoglalásáért folytatott harcok jelentős pusztítást vittek véghez a környező települések gazdaságában. A források alapján arra következtethetünk, hogy ebben az időben válhatott pusztává a falu. A lakosság egy része valószínűleg fogságba került, nagyobb részük a környékbeli településeken szóródott szét. Vecsés neve több mint hetven éven keresztül nem található egyetlen forrásban sem, legközelebbi említése 1665-ben történik.

Az 1700-as évek elején Vecsés és Halom pusztá házasságok révén a Rádayak, majd Grassalkovich Antal birtokába került. Vecsés pusztá területe ekkor 4302 magyar hold volt.⁶ Mivel a pusztá nem hozott hasznót, a gróf az újratelepítés mellett döntött. Erre végül 1786-ban került sor, amikor a török megszállás ideje utáni betelepítések már véget értek. Erről az úgynevezett „*telepítési szerződés*” tanúskodik, amely 1786. június 14-én jelent meg Grassalkovich Antal gróf hirdetményeként, és ami egyben Vecsés község új alapokmányává is vált. Összesen ötven telepesnek biztosított házhelyet és kertet. Alig néhány éven belül rohamos birtokelaprózódás és zselléresedési folyamat vette kezdetét.

Vecsés társadalmának gerincét a jobbágyok és a zsellérek alkották. A 18—19. század fordulója után a lakosság rohamosan növekedett, a község területe viszont változatlan maradt, ami elkerülhetetlenül feszültségekhez vezetett a különböző rétegek között. A viták elsimítására 1816-ban kezdődött meg az úrbéri perek sorozata, amely egészen 1862-ig elhúzódott. A vecsési jobbágyok birtokaira és kötelezettségeire vonatkozó adatokat 1786 után először az 1821-es úrbéri tabellában találhatunk. Eszerint 1821-ben már nem 50, hanem 56

⁴ Vass Előd: A török uralom alatt 1541—1686. In: Lakatos (szerk.): Vecsés. 1986. i. m. 52.

⁵ U. o.: 53.

⁶ Hetényi Rezső (szerk.): Vecsés község 175 éves. Vecsés története 1786—1961. Vecsés. 1961. 13.

telepes jobbágy élt a községben, ebből 42 volt az egész telkes és 14 a féltelkes gazda.⁷ Az 1823-as úrbéri összeírásban az 50 alapító család közül már csak 9 található meg. Ebből 7 család német, egy-egy pedig magyar, illetve szlovák volt.⁸ Az 1847-ben készült úrbéri lajstrom összesen 57 fő jobbágyot és 182 fő zsellért említ. Ha végignézzük ezeket a listákat, szembeötlő, hogy szinte kizárólag német eredetű nevekkal találkozunk. Emiatt hivatkozik a településre Fényes Elek is, az 1851-es Magyarország geográfiai szótára című munkájában: „*Vecsés, Pest m. német falu*”.⁹ Vecsés igen gyorsan fejlődött, 1828-tól pedig folyamatosan növekedett a lakosság, 1854-ben 1.757, 1900-ban viszont már 4.119 fő élt itt.

Egy 1876-os feldolgozás adatai szerint 1848-ban Vecsésről 90-en jelentkeztek nemzetőrnek,¹⁰ a honvédseregbe beálltak számáról azonban nincsenek pontos adataink. Az önkényuralom és a dualizmus korában viszonylagos nyugalom volt a településen, összetűzés a hatóságokkal mindössze egy ízben, az elszállásolt katonaság miatt történt.

Az első világháborút megelőzően Vecsésen lassú, de folyamatos gazdasági növekedés ment végbe. Ebben az időben vált a káposzta a település legfőbb exportcikkévé. A 19. század végére már Üllő mellett Vecsés volt jelen a legnagyobb mértékben a budapesti piacokon. A falu az ekkorra fellendülő főváros-környéki konyhakertészet éllovasa lett. A háború során azonban a gazdasági fejlődés hatalmas törést szenvedett. A hadikölcsönök, a rekvirálások és a spanyolnátha gyakorlatilag tönkretették mindazt, amit a 19. század második felében sikerült fölépíteni. A háborúban elesett vecsésiek száma 163 fő volt. Az 1918 őszen bekövetkezett változások békésen mentek végbe Vecsésen. A proletárdiktatúra kikiáltása után Vecsésen is megalakult a munkástanács, ami sokakból ellenérzést váltott ki, amiből fegyveres konfliktus is kerekedett. A proletárdiktatúra után néhány hetes bizonytalan időszak következett majd a rend helyreállítása után megkezdődött az ország újjáépítése és a korábbi hivatali szervezet visszaállítása. A gazdaság is kezdett helyreállni, igyekeztek visszatérni a századelő gyakorlatához, melyben a káposztaexport volt a település fő mezőgazdasági profilja. Nem lehetett azonban megállítani az ipar előretörését, Budapest közelsége túl vonzó volt a lakosság számára. A társadalom hamarosan elkezdett átalakulni, az emberek szívesebben választották a fővárosi munkát és az ezzel járó ingázást, mivel így jobb megélhetést tudtak biztosítani maguknak és családjuknak. Egyre többen kezdtek el a fővárosi Ganz-művek gyáraiban, a Magyar Állami Vasutaknál, vagy a BKV elődjénél, a Budapest Székesfőváros Közlekedési

⁷ U. o.: 71.

⁸ U. o.: 59.

⁹ <http://www.fszek.hu/digitdoc/fenykes/root/0001/0021/0295-2d59.html> (letöltve: 2012. április 1.)

¹⁰ Keve Gábor: Vecsés és az 1848—49-es szabadságharc. In.: Vecsési kalendárium, 1998. 50.

Részvénytársaságnál, azaz a Beszkártnál dolgozni. Ennek a folyamatnak a modellezése a kutatás további fontos célja lesz.

A Horthy-korszak Vecsését a társadalmi béke, a viszonylagos jólét és az újabb világháború kitöréséig a lassú, de folyamatos gazdasági növekedés jellemezte. A gazdasági válság számottevő módon szerencsére nem hagyott mély nyomot Vecsés életében. Kirívó esetekről, nagyobb összetűzésről a lakosság körében nincs információ. A korábbi időszakok tapasztalataihoz hasonlóan a település különböző népcsoportjai békében és egyetértésben, együtt dolgozva, jól meg tudtak élni egymás mellett és tudták közösen fejleszteni a községet. A második világháborút megelőző évekig gyakorlatilag nem volt olyan körülmény, ami egymás ellen fordította volna a vecsési embereket, de a Volksbund, az SS, illetve a nyilasok megjelenésével sem változott ez a helyzet számottevően.

I. Birtokszerkezet, birtok- és jövedelmi viszonyok

1. Birtokviszonyok 1935-ben a gazdacímtárak alapján

Elsőként át kell tekintenünk Vecsés határának birtokviszonyait a gazdacímtárak 1935-ös adatai alapján (1. táblázat). Ezekből az adatsorokból kiderül, hogy 1935-ben Vecsés határában 3.768 db birtok volt, melyek összesen 7.753 katasztrális hold területen helyezkedtek el. A birtokokat területük szerint kategóriákba rendezhetjük. Egy holdnyi, vagy annál kisebb területű telkek esetében törpebirtokokról beszélünk. Húsz holdig terjedő birtokkal a kis- és középparaszti családok rendelkeztek, a 30 hold fölötti területen gazdálkodók már gazdag parasztcsaládoknak minősültek.¹¹ A középirtokok általában néhány száz holdat tettek ki, míg nagybirtoknak csak az 1000 hold fölötti területet nevezhetjük. A birtokok Vecsés határában terület szerint az alábbi módon oszlottak meg.

Kategória	Terület (hold)
1 hold alatt	2.978
1-5	550
5-50	234
50-100	2
100-500	2
500-1000	1
1000-3000	1
3000-	0
Összesen	3.768

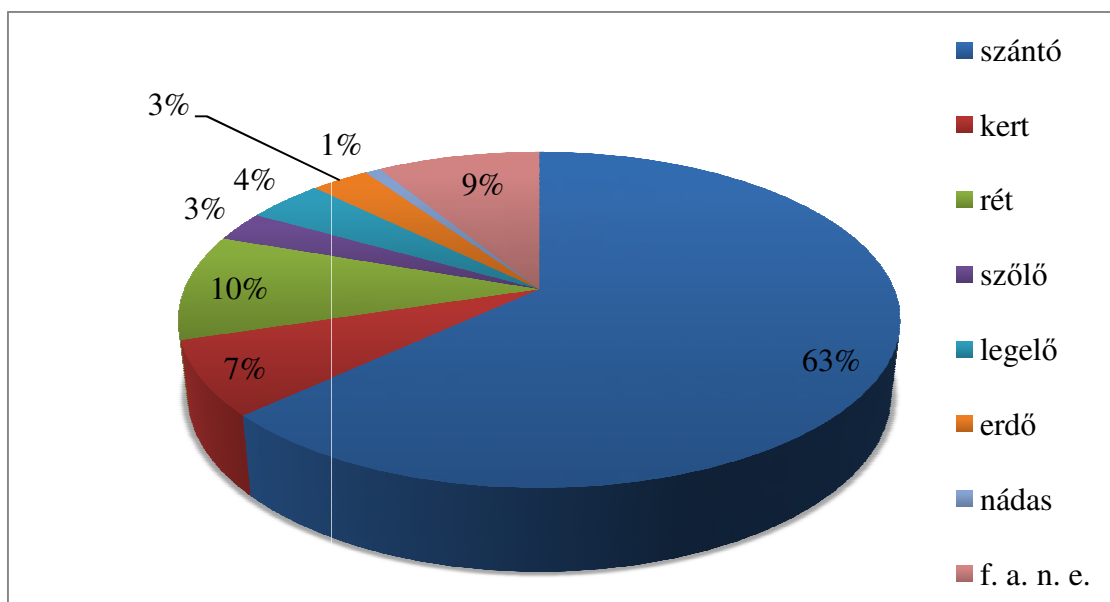
1. táblázat: Vecsés határának fölbirtokai kategóriák szerint a Gazdacímtárak alapján¹²

Mint azt a fenti táblázatban láthatjuk, a 3.768 birtokból kis híján 3.000 db egy holdnál kisebb, azaz törpebirtok volt. Ez a településen már az 1786-os újraterelítés után szinte azonnal megindult birtokelaprózódás eredménye. Ha viszont a területek szerinti megoszlást nézzük, láthatjuk, hogy 1.000 katasztrális holdon felüli nagybirtok mindössze egy db volt, amely pontosan 1.541 holdat tett ki, 3.000 hold fölötti birtok pedig egyáltalán nem volt található a település határában.

¹¹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Bp. 2005. 197—197.

¹² Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. Stephaneum, Bp. 1937.. 182—183. A továbbiakban a folyamatos hivatkozástól eltekintünk.

Ez, az összesen 7.753 katasztrális holdnyi terület művelési ágak szerint is csoportosítható. A főbb művelési ágak, pl. a szántó, a szőlő, a kert, a legelő és a rét mellett fontos az erdők és a nádasok mennyisége, illetve a földadó alá nem eső (f. a. n. e.) területek, azaz a házhelyek és az udvarok. A földek típusa szerinti megoszlást szintén a gazdacímtárak alapján tudjuk megjeleníteni, az alábbi diagram ezt ábrázolja.

1. ábra: A föld megoszlása földtípusonként Vecsésen, 1935-ben

Az 1. ábráról könnyen leolvasható, hogy Vecsés határában döntő többségben, 63%-ban szántóföldek voltak találhatóak, a többi földtípus a földadó alá nem eső területekkel együtt is alig több mint egyharmad részt tesz ki. A rétek aránya mindössze 10%, ami egy bő évszázados folyamat eredménye, ugyanis a rét mennyisége a 19. század során folyamatosan csökkent, ami a vecsési gazdaság belterjesedését mutatja, vagyis egyre növekedett a művelés alá vetett terület mennyisége.

Ez tehát a Vecsés határában fekvő birtokállomány 1935-ös állapotát tükrözi. Erre az alapra építhetünk, amikor megkezdjük a kataszteri iratok tanulmányozását és a primér források alapján megkíséreljük ennek a birtokszerkezetnek a rekonstruálását. A következő pontban az egyéni birtokívek feldolgozásának eredményeit kívánom ismertetni.

2. A birtokviszonyok jellemzői a feldolgozott birtokívek alapján

Az eddig megtalált és feldolgozott források – bár az egészhez képest viszonylag kevés ilyen van – ugyanezt az arányt mutatják. Ezek alapján az mondható el, hogy az összes földterülethez képest igen kevés, a 3.768-ból 710 birtok, a 7.753 katasztrális holdból pedig mindössze 181,56 holdnyi terület határozható meg. A helyrajzi számok összevetése a Földhivataltól kapott kataszteri térképekkel alátámasztja, hogy a rengeteg törpebirtoknak csak a töredéke szerepel ezeken a birtokíveken, túlnyomó többségének tulajdonosairól jelenleg nincs információnk. Felmerül a kérdés, hogy miért csak 281 db található meg az iratanyagban. Az 1960-as években a Pest Megyei Levéltár minden megyei községtől bekérte a kataszteri iratokat, a kérésnek azonban igen kevés önkormányzat tett eleget. Vecsés ezen kevesek közé tartozott. A meglévő anyag viszont meglehetősen hiányos. A levéltár munkatársai szerint ennek a hiánynak két oka lehet. Az egyik a II. világháború okozta pusztulás, míg a másik egy sokkal profánabb lehetőség. A birtokívek ugyanis a maguk idejében a legjobb minőségű, időtálló papírra készültek. Éppen emiatt gyakran hasznosították újra őket úgy, hogy egyszerűen ráírtak az üres oldalukra, amikor épp papír szűkében voltak. Elképzelhetőnek tartják még, hogy az illetékes földhivatalnál több birtokívet is megtalálhatnánk, a földhivatal azonban kutatási lehetőséget nem biztosít. Egyebek mellett a birtokívek alacsony száma is indokolta, a kutatás kiterjesztését a korszakból származó adózási iratokra, különös tekintettel az adófőkönyvekre. Erről a dolgozatban később még lesz szó.

A kataszteri birtokívek, még ilyen alacsony számban is, sok érdekes adattal szolgálhatnak. Ilyen például a birtokkategóriák szerinti megoszlás, a birtoktagozódás, vagy az egyes birtokosok kataszteri tiszta jövedelmének összegei. Végleges következtetéseket ugyan nem vonhatunk le belőlük, de arra kiválóan alkalmasak, hogy rajtuk keresztül bemutassuk, milyen műveleteket végezhetünk el a belőlük nyert adatokkal. Később, ha sikerül több ilyen forrást is feltárni, reprezentatív jellegű eredmények is születni fognak a település birtokviszonyainak részletes feltárása terén. A vizsgálati lehetőségek közül elsőként a 2. táblázat ábrázolja a birtokok száma és az összterület megoszlását a 281 birtokív adatai alapján.

Birtokok száma		Birtokterület	
Kategória	Birtok (db)	Kategória	Birtok (hold)
1 hold alatt	692	1 hold alatt	111,5
1-5	13	1-5	38,5
5-10	5	5-10	31,56
10-50	0	10-50	0
50-100	0	50-100	0
100-500	0	100-500	0
500-1000	0	500-1000	0
1000-	0	1000-	0
Összesen	710	Összesen	181,56

2. táblázat: Birtokkategóriák megoszlása a birtokívek alapján¹³

A 710 birtokból 692 db törpebirtok, vagyis területe egy katasztrális holdnál kisebb. 13 db a második kategóriába, azaz egy és öt hold közé, 5 db pedig az 5 és 10 hold közötti csoportba sorolható. Nagybirtokosokat tehát nem találhatunk a birtokíveken szereplő személyek között. Mint azt már korábban említésre került, ez a 710 birtok 276 birtokos között oszlik meg. Ezek a birtokok összesen 181,56 hold területet tesznek ki, ezek szintén az első három kategória között oszlanak meg. 111,5 hold áll össze törpebirtokokból, 38,5 holdat tesznek ki az egy és az öt hold közötti birtokok és 31,56 hold az öt és tíz holdas telkek összege.

A birtoktagozódást a következő táblázat mutatja be.

Birtoktag	Fő	Birtoktag	Fő
1	190	10	2
2	38	11	2
3	16	17	1
4	6	18	3
5	4	19	1
6	2	25	1
7	3	26	1
8	3	36	1
9	1	67	1

3. táblázat: Birtoktagozódás a kataszteri birtokívek alapján

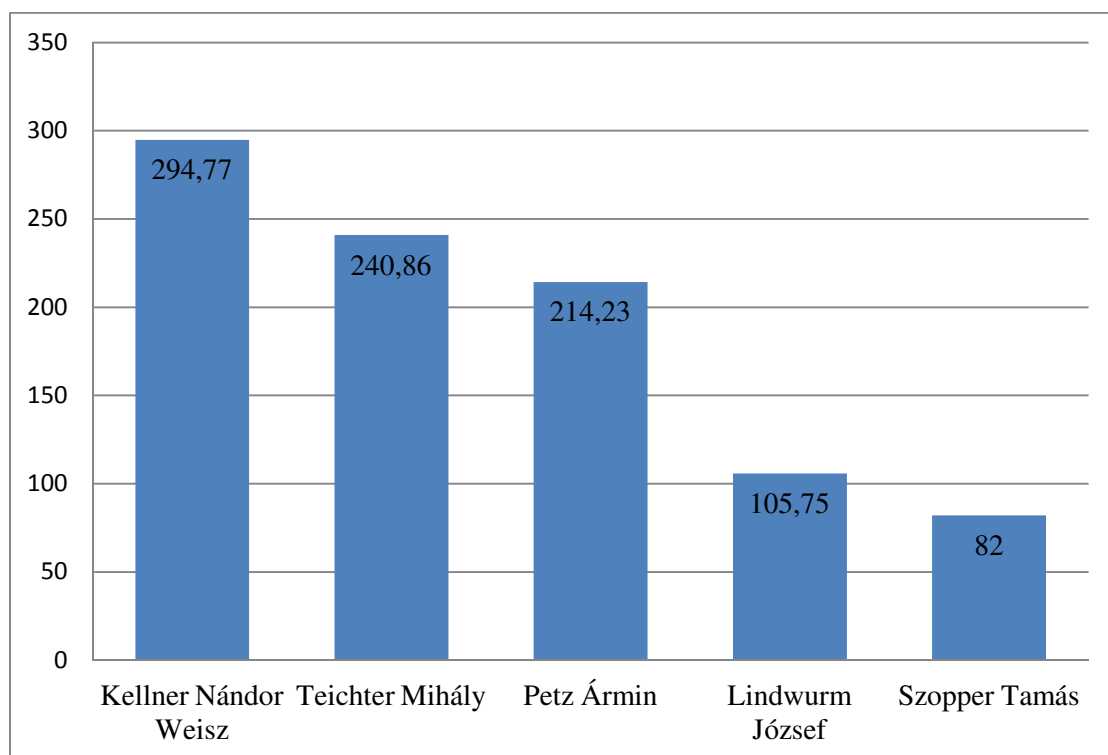
A birtoktagozódást a táblázaton megvizsgálva azt láthatjuk, hogy a 276 birtokosból 190-nek csak egy tagból álló birtoka van. Ez igen nagy arány, mivel ezek a birtokosok az összlétszám 68,8%-át teszik ki. Ahogyan a táblázat is mutatja, 38 főnek két, 16 főnek

¹³ A táblázatok és a számítások alapja: PML. V. 1160. Vecsés nagyközség iratai 1918—1950. C/d Adókezelési és tulajdon-nyilvántartási iratok 1918—1944. 2—4. köteg: Kataszteri birtokívek számrendszerben. A továbbiakban a folyamatos hivatkozástól eltekintünk.

háromtagú birtoka van, illetve a táblázat alján láthatunk egészen extrém eseteket is, akadnak ugyanis olyan birtokosok, akik 25, 26, 36, sőt 67 tagból álló földdel rendelkeznek. Ez igen szokatlan jelenség, ritka, ha valakinek ilyen sok apró területből áll össze a földbirtoka.

Ezekről a személyekről, azaz Lindwurm Józsefről (25 birtok), Szopper Tamásról (26 birtok), Teichter Mihályról (36 birtok) és Kellner Nándor Weiszről (67 birtok) birtokaik számán és méretén, valamint a kataszteri tiszta jövedelmükön kívül a birtokívekből nincsenek ismereteink. További információkat az anyakönyvekből és az adófőkönyvekből szerezhethetünk. Közülük az eddig feldolgozott adófőkönyvekből Teichter Mihályról tudjuk, hogy nem a birtokaiból élt, foglalkozása kovács volt, és 1935-ben 176,03 pengő adót fizetett, amiből egy fillér sem volt földadó.

Érdekes lehet számunkra a birtokokból származó tiszta jövedelmek vizsgálata. A kiemelkedő jövedelemmel rendelkező személyeket és az számukra befolyt összegeket a következő diagram ábrázolja.

2. ábra: Az öt legmagasabb jövedelem (pengő)

Számításaim szerint a 276 birtokosnak összesen 2.074 pengő 67 fillér jövedelme volt a birtokaikból a vizsgált időszakban. Ebből a legtöbbet, 294,77 pengőt a legtöbb birtokkal rendelkező személy, Kellner Nándor Weisz tehetett zsebre. A második helyen, 240,86

pengővel Teichter Mihály szerepel, akinek 36 birtoktagja volt. A harmadik helyezett Petz Ármin, akinek birtokai ugyan mindössze négy tagból álltak, összesen mégis csaknem akkora területet tettek ki, mint Kellner Nándor földjei, jövedelme pedig 214,23 pengő volt. Lindwurm József 105,75, Szopper Tamás pedig 82 pengőt keresett a birtokai révén 1934-ben. A listából kitűnik, hogy általában a több földdel rendelkezők magasabb jövedelmet tudtak elérni, de ez nem törvényszerűség, mivel arra is vannak példák, hogy egy párszáz négyszögölnyi területen valaki jóval több pénzt keresett, mint más egy holdnál is nagyobb birtokkal. Ennek nyilvánvalóan a műveléshez van köze, hiszen aki nem művelte, esetleg parlagon hagyta a földjeit, nem szerezhette annyi jövedelmet, mint aki rendszeren művelte a sajátját. Ezen kívül a föld típusának is köze van a jövedelmezőséghez, egy szőlőföld például sokkal több hasznot hozhatott, mint pl. egy szántó.

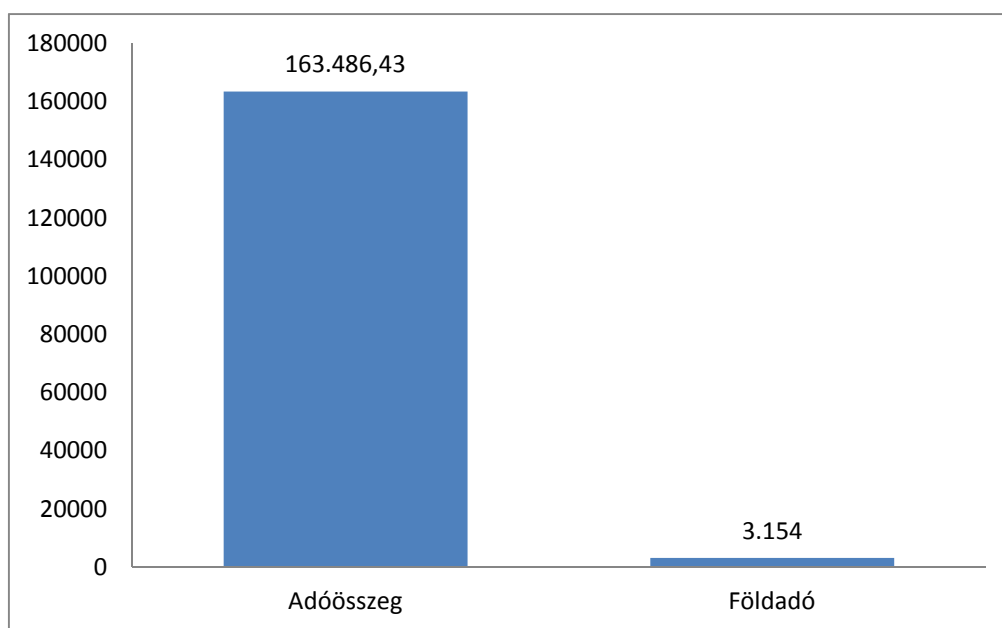
Az imént felsorolt, a legnagyobb birtokkal rendelkező személyek kivétel nélkül svábok. A svábok fontos szerepe a település mezőgazdaságában tehát itt is kirajzolódni látszik, mivel nem csak nekik van a legtöbb és legnagyobb területet kitevő birtokuk, de a legtöbb jövedelmet is ők mondhatják magukénak, ami arra utal, hogy rendszeresen használják, művelik a birtokaikat. Nyilván a megtermelt javakat értékesítették, így a község, illetve a községet képviselve Budapest piacának is szereplői voltak. Erre vonatkozó adatokat az eddig vizsgált forrásokban nem találhatunk, később azonban ez is vizsgálat tárgyát képezheti. A továbbiakban az adófükönyvek vizsgálatának eredményeit szeretném ismertetni.

II. A vecsési társadalom az adófőkönyvek tükrében

Az eddig feldolgozott adófőkönyvekből, illetve a birtokívekből összesen 6.002 rekordot rögzítettem az MS Access adatbázis „Személyek” táblájában. A felvett személyek közül 3.301 fő adózási adatai kerültek rögzítésre, az 1935-ös adófőkönyv köteteinek felhasználásával. közülük azonban csak 2.225 fő fizetett adót, illetve róluk további információk (lakóhely, foglalkozás, vallás) is megtudhatók a forrásokból. A fennmaradó 1076 személynél azonban a néven kívül nem szerepelt semmilyen adat, így az elemzések során nem tudtuk számításba venni őket.

1. Adóösszegek és a földadó mennyisége

Elsőként nézzük meg, hogyan aránylik a vizsgált személyek által fizetett földadó mennyisége az összes adóhoz.

3. ábra: Az adó és a földadó aránya a feldolgozott adófőkönyvek alapján (pengő)¹⁴

¹⁴ A táblázatok és a számítások alapja: PML. V. 1202. Pest megyei községi adókönyvek levéltári gyűjteménye. 1846—1951. Vecsés nagyközség adófőkönyvei 1935. 2—7. kötet. A továbbiakban a folyamatos hivatkozástól eltekintünk.

Ahogy a 3. ábra is mutatja, az eredmények alapján az 1935-ben fizetett összes adó mennyisége 163.486 pengő 43 fillér, amiből a földadó mindössze 3.154 pengő (1,93%) volt. Ez igen kevés, tehát a település profiljában nem a mezőgazdaság szerepel fő megélhetési forrásként, legalábbis az eddig feldolgozott források ezt látszanak igazolni.

Földadót az eddig feldolgozott kötetek szerint 1.289 fő fizetett. Ennek átlaga 2 pengő 44 fillér volt. Az értékek 3 fillér és 1.482 pengő között szóródnak, 810 fő fizetett 1 pengőnél kevesebbet, további 388 fő pedig 1 és 2 pengő között. A földadóösszegeket kategóriákra bontottuk. A legalsó kategória a 0,1 és 1 pengő közötti földadót fizetőké, belőlük volt a legtöbb. Ezt követik az 1,1 és 2, a 2,1 és 5, majd az 5,1 és 10. 10,1 és 25, a 25,1 és 100, illetve a 100 pengő fölött fizető személyek. A kategóriák közötti megoszlást az alábbi táblázat ábrázolja.

Kategóriák		Elemszám	%	Százalékösszeg
Pengő	0,1-1	810	62,8	62,8
	1,1-2	386	29,9	92,8
	2,1-5	61	4,7	97,5
	5,1-10	16	1,3	98,8
	10,1-25	9	0,7	99,5
	25,1-100	6	0,5	99,9
	100 felett	1	0,1	100,0
	Összesen	1.289	100,0	

4. táblázat: A földadó-kategóriák megoszlása az adófőkönyvek alapján

A táblázat azt mutatja, hogy a legtöbben, 810-en a legalacsonyabb, 0,1 és 1 pengő közötti összegű földadót fizették, ami az 1.289 fő 62,8%-át tette ki. 1,1 és két pengő között jelentősen kevesebben, 386-an fizettek, ez összesen 29,9%-ot jelentett. A következő kategóriába, a 2,1 és 5 pengő között fizetők közé 61 fő tartozott, az összes fizető 4,7%-át kitevé. Fölfelé haladva az összegekben azt látjuk, hogy 5,1 és 10 pengő között 16-an (1,3%), 10,1 és 25 között 9-en (0,7%), 25,1 és 100 között 6-an (0,5%), 100 pengő fölött pedig egyetlen fő fizetett. Ez utóbbi egyébként nem magánszemély, hanem a Magyar Tudományos Akadémia volt, amely Vecsés külterületén birtokolt földjei után 1.482 pengő 12 fillér földadót fizetett. Az összeg nagyságát tekintve a második helyet megosztva ketten, Király János Ganz-lakatos és Mészáros Pál ismeretlen foglalkozású foglalja el 74-74 pengő befizetett földadóval. Ez szintén alátámasztja azt a megállapítást, hogy a település fő profilja nem a mezőgazdaság volt. Ennek további bizonyítékát a foglalkozásokra vonatkozó adatok elemzése jelentheti. Nézzük most meg ezeket.

2. Foglalkozási csoportok és azok jellemzői, a foglalkozás és az adózás viszonyai

A foglalkozások kategorizálása során az összesen 684 foglalkozásvariációt 16 főcsoportba soroltuk. Természetesen ez, mint minden kategorizálás, vitatható. Vannak problémás esetek, például a postás, sofőr, trafikos, stb., illetve a nyugdíjasok esetében is adódtak gondok a felosztás során. Utóbbiaknál azok, akiknek ismert a nyugalmazás előtti foglalkozásuk, az *egyéb* kategóriába kerültek, a többiek viszont *ismeretlennek* számítottuk. A főcsoportok a következőképpen alakultak. Az első a *mezőgazdaság* kategóriája, ide értelemszerűen minden földdel, vagy valamilyen termeléssel foglalkozó munkát soroltunk. A következő az *ipar*, ide többségében gyári munkások, mesteremberek, mérnökök kerültek. A *közlekedés* főcsoportba többségében a BKV elődje, azaz a Beszkárt, a MÁV dolgozói illetve taxisofőrök tartoznak. A negyedik a *kereskedelem* kategória, ahová a „kereskedő” foglalkozásuk mellett többnyire piaci árusokat soroltunk. A *pénzügy* főcsoportba banki tisztviselők, pénzbeszedők és ügynökök kerültek. A *postai* alkalmazottak nem sorolhatóak egyik foglalkozási kategóriába sem, emiatt ők külön főcsoportot kaptak. A *rendvédelem* csoportot a rendőrök és a csendőrök mellett a honvédek alkotják, az *egészségügybe* pedig háziorvosokat és kórházi dolgozókat soroltunk. Az *alkalmazottak* kategóriájába azok az állami alkalmazottak kerültek be, akik szellemi foglalkozást űztek (mivel pl. a Beszkárt dolgozói is állami alkalmazásban voltak, de őket a közlekedés csoportba osztottuk be). Az *oktatás* főcsoport egyetlen tagja az adófőkönyvekben szereplő egyetlen aktív tanár, Veingart Vendel. A *művészet* kategóriába képzőművészek (grafikus, festőművész, szobrász) kerültek. A következő kategória a *vendéglátás*, kocsmárosok, étteremtulajdonosok, felszolgálók sorolhatók ide. Volt még 13 *magánzó* és egy lelkész, akik külön főcsoportokat kaptak (utóbbi az *egyház* nevet kapta). Az *egyéb* kategóriába olyanok kerültek, akik a fenti csoportosítás alapján egyik helyre sem sorolhatóak, illetve a vizsgált személyek jelentős részének *ismeretlen* a foglalkozása, emiatt ez utóbbi is külön kategóriát kell, hogy képezzen. A kategóriákat az alábbi táblázatba rendeztük.

Foglalkozás	Előfordulás	%
mezőgazdaság	92	4,1
ipar	723	32,5
közlekedés	171	7,7
kereskedelem	47	2,1
pénzügy	9	0,4
posta	14	0,6
rendvédelem	36	1,6
egészségügy	7	0,3
alkalmazott	102	4,6
oktatás	1	0
művész	8	0,4
vendéglátás	9	0,4
magánzó	13	0,6
egyház	1	0
egyéb	101	4,5
ismeretlen	891	40
összesen	2.225	100

5. táblázat: Foglalkozáskategóriák

Ahogy a táblázatban látható, a vizsgált személyek közül legtöbben – az ismeretlen foglalkozásúakat nem számítva –, 723-an az iparban dolgoztak, ami a 2.225 fő 32,5%-át jelentette. Ettől jelentősen lemaradva következik a többi foglalkozás. Második a közlekedés, ahol 171 fő dolgozott, ami 7,7%-ot tesz ki. A harmadik helyet foglalja el a szellemi munkát végző állami alkalmazottak csoportja, 102 fő dolgozott ezen a téren, ez pedig 4,6%-ot jelent. Az egyéb kategóriába csak egyel kevesebb, 101 fő sorolható, 4,5%-ot kiteve. A mezőgazdaság, ami alig egy évszázaddal a vizsgált időszak előtt még a település fő megélhetési forrása volt, már csak az ötödik helyen található. 92 fő sorolható ide, ez pedig mindössze 4,1%-a a vizsgált csoportnak. Őket követi a kereskedelem és a rendvédelem 47 (2,1%), illetve 36 (1,6%) fővel. A legkisebb létszámú csoportok pedig a 14 fős postai dolgozóké (0,6%), a 13 fős magánzóké (0,6%), a 9-9 fős vendéglátósoké és pénzügyeseké, (0,4%), a 8 fős művészeké (0,4%), a 7 fős egészségügyi dolgozóké (0,3%), illetve az 1-1 fő egyházi és oktatási dolgozóé. A 891 fő ismeretlen foglalkozású egyébként az összes vizsgált adófizető 40%-át teszi ki.

A foglalkozáskategóriák elemzése is azt bizonyítja, hogy a 20. század első felében a mezőgazdaság teljesen a háttérbe szorult a településen. A 2.225 főből mindössze 92-en foglalkoznak mezőgazdasággal, többségük napszámos, illetve akadnak közöttük őstermelők is. Az iparban és közlekedésben dolgozók szinte kivétel nélkül Budapestre jártak be munkahelyükre, ez a település *lakófaluvá* válásának bizonyítéka.

A foglalkozások kategorizálásánál összesen 683 különböző foglalkozást találtunk. ezek főcsoportonkénti számát mutatja a következő táblázat.

Foglalkozás	db
mezőgazdaság	11
ipar	368
közlekedés	67
kereskedelem	22
pénzügy	7
posta	13
rendvédelem	27
egészségügy	7
alkalmazott	89
oktatás	2
művész	8
vendéglátás	8
magánzó	6
egyház	1
egyéb	46
ismeretlen	1
összesen	683

5. táblázat: Foglalkozástípusok száma az egyes kategóriákban

A 683 különböző foglalkozástípusból a legtöbb természetesen az iparban található, például az egyes gyárak munkásai, a különféle mesterségek művelői, illetve a nagy számú segédmunkás. Az alkalmazottak és a közlekedési dolgozóknál is széles skálán mozgott a foglalkozások száma, itt ez 89, illetve 67 fő. Utóbbinál a Beszkárt és a MÁV különböző beosztású dolgozói mind külön típust jelentenek. A többi kategóriánál már jóval kisebb a megoszlás, a rendvédelemnél 27, a kereskedelem esetében 22, a postánál 13, a mezőgazdaságban pedig 11 foglalkozástípust találunk, a többi főcsoport esetében ez 10 alatti. Kivételt képez ez alól az egyéb kategória, ahol összesen 46 típust különböztettünk meg.

Fontos elemzési szempont, hogy az egyes foglalkozáscsoportok mekkora adóösszeget fizettek. Csoportonként a fizetett adó átlagát, illetve a minimum és maximum értékeket vizsgáltuk. Az alábbi táblázat ennek eredményeit mutatja. A táblázat második oszlopa az adott kategóriába tartozók számát mutatja, a harmadik az összes fizetett adó átlagát, az utolsó két oszlopban pedig a csoport tagjai közötti minimum és maximum összegeket találjuk.

Foglalkozás	Előfordulás	Adóátlag	Minimum	Maximum
Mezőgazdaság	92,00	66,54	0,20	531,11
Ipar	723,00	70,96	0,02	1.131,02
Közlekedés	171,00	44,74	0,03	268,42
Kereskedelem	47,00	156,68	6,00	684,14
Pénzügy	9,00	44,16	3,13	200,26
Posta	14,00	45,06	3,00	164,34
Rendvédelem	36,00	85,45	0,27	787,02
Egészségügy	7,00	42,76	4,00	98,91
Alkalmazott	102,00	53,20	0,20	508,15
Oktatás	1,00	49,32	49,32	49,32
Művész	8,00	101,45	21,74	325,11
Vendéglátás	9,00	219,11	45,20	493,25
Magánzó	13,00	84,07	15,85	605,66
Egyház	1,00	73,55	73,55	73,55
Egyéb	101,00	62,82	2,00	626,19
Ismeretlen	891,00	80,58	0,02	19.060,89
Összesen	2.225,00			

6. táblázat: Adóátlagok, maximális és minimális adóösszegek foglalkozáscsoportonként

A táblázatból leolvasható adatok azt mutatják, hogy átlagban a legmagasabb adót a vendéglátásban dolgozó kilenc személy fizette, 219 pengő 11 fillért. 100 pengő fölött fizettek a kereskedelmi dolgozók (156,68) és a művészek (101,45). Őket követik a rendvédelmi dolgozók (85,45), a magánzók (84,07) és az ismeretlen foglalkozásúak (80,58). Az egyetlen egyházi személy 73 pengő 55 fillért fizetett. A legnagyobb csoport, a 723 fő iparban dolgozó személy adóátlaga 70,96 pengő, a mezőgazdaságban dolgozóké 66,54, az egyéb foglalkozásúaké 62,82, az állami alkalmazottaké pedig 53,20. Átlagosan ötven pengő alatt fizettek az egyetlen tanáron (49,32) kívül a postai dolgozók (45,06), a közlekedéssel (44,74) és a pénzügyi foglalkozók (44,16), valamint az egészségügy területén dolgozók (42,76).

A minimum és maximum összegeket figyelembe véve az itt tapasztaltaknál jóval nagyobb eltéréseket figyelhetünk meg. A mezőgazdaságban, az iparban, a közlekedésben, a rendvédelemben, az állami alkalmazásban dolgozók, illetve az ismeretlen foglalkozásúak minimumösszege kevesebb, mint egy pengő. Két pengő az egyéb foglalkozásúaké, 3 a postásoké, 3,13 a pénzügyeseké, 4 az egészségügyben dolgozóké és 6 pengő a kereskedelmiséké. A magánzóknál már 10 pengő fölötti a minimumösszeg, 15,85 pengő. Ugyanez a művészeknél 21,74, a vendéglátósoknál 45,20, az oktatásban, illetve az egyházi alkalmazásban dolgozó egy-egy személynél pedig 49,32, ill. 73,55, ami természetesen megegyezik az ő maximumösszegükkel is. A maximumok esetében az ismert foglalkozásúak

közül az iparban dolgozóknál találjuk a legmagasabb összeget, 1.131,02 pengőt. Viszonylag magas, 500 pengő fölötti még a rendvédelmi (787,02), a kereskedelmi (684,14), az egyéb (626,19) foglalkozásúak, a magánzók (605,66), valamint a mezőgazdasági munkások (531,11) és az állami alkalmazottak (508,15) adómaximuma. Ötszáz pengő alatt volt ez a művészek (325,11), a közlekedési dolgozók (268,42), a pénzügyesek (200,26) és a postai alkalmazottak (164,34) esetében. Magasan kiemelkedik a sorból az ismeretlen kategória, ahol a maximálisan fizetett adóösszeg 19.060 pengő 89 fillér volt. Ezt Halmy József, a nemesi Halmy-család tagja fizette.

A 2.225 főből 1.260-an fizettek földadót is. A következő táblázat az általuk fizetett földadóösszegeket mutatja, foglalkozáscsoportok szerinti bontásban.

Foglalkozás	Előfordulás	Adóátlag	Minimum	Maximum
Mezőgazdaság	35	1,10	0,09	5,90
Ipar	335	1,17	0,03	74
Közlekedés	61	1,49	0,03	10
Kereskedelem	21	0,99	0,26	2,78
Pénzügy	2	0,1	0,06	0,07
Posta	7	0,59	0,33	0,93
Rendvédelem	17	3,73	0,27	45,12
Egészségügy	1	0,24	0,24	0,24
Alkalmazott	61	2,03	0,06	61
Oktatás	1	1,57	1,57	1,57
Művész	2	1,23	0,85	1,61
Vendéglátás	2	1,30	1,13	1,47
Magánzó	7	0,63	0,1	1,15
Egyéb	58	1,01	0,11	7,20
Ismeretlen	650	3,58	0,03	1.482,12
Total	1.260			

7. táblázat: Földadóátlagok, maximális és minimális földadóösszegek foglalkozáscsoportonként

A korábbiakhoz hasonlóan ebben a táblázatban is az iparban dolgozók szerepelnek a legnagyobb számban, ám a legnagyobb földadóátlagot nem ők, hanem a rendvédelmi dolgozók fizették, 3 pengő 73 fillért. Második helyen 3 pengő 58 filléres földadóátlaggal az ismeretlen foglalkozásúak következnek, utánuk pedig az állami alkalmazottak (2,03), az oktatásban dolgozó egy fő (1,57), a közlekedésben (1,49), ill. a vendéglátásban dolgozók (1,3), a művészek (1,23), az ipari munkások (1,17) és a mezőgazdasággal foglalkozók (1,01) következnek. Nem érte el az egy pengőt a kereskedelmi dolgozók (0,99), a magánzók (0,63),

a postai dolgozók (0,59), az egészségügyben dolgozók (0,24) és a pénzügyesek (0,10) földadójának átlaga.

A földadó minimuma csak két esetben, a vendéglátósoknál és az egyetlen tanárnál volt magasabb egy pengőnél, ez 1,13, illetve 1,57 volt, utóbbi Veingart Vendel tanárember nevéhez kapcsolódik, nála persze az átlag és a maximum is megegyezik ezzel. A minimumösszeg a magánzóknál (0,1) és az egyéb kategóriába tartozóknál (0,11) a legalacsonyabb. Az iparban, a közlekedésben dolgozók és az ismeretlen foglalkozásúak egyaránt 0,3 pengőt fizettek minimálisan. 0,24 pengő az egészségügyisek, 0,26 a kereskedők, 0,27 a rendvédelmisek, 0,33 a postai dolgozók, 0,06 a pénzügyisek és az állami alkalmazottak, 0,85 pedig a művészek földadóminimuma. A maximumok 0,07-nél kezdődnek, ez a pénzügyi dolgozókhoz köthető. 0,24 pengőt fizetett volt az egyetlen földadóval rendelkező egészségügyi dolgozó összege. 0,93 a maximum a postai dolgozóknál, 1,15 a magánzóknál, 1,47 a vendéglátósoknál, 1,57 az oktatással és 1,61 a művészettel foglalkozóknál. 2,78 volt a kereskedelemmel foglalkozók legmagasabb földadója. Ez az adat a mezőgazdaságból élőkénél 5,90, az egyéb foglalkozásúaknál 7,20, a közlekedésben dolgozóknál 10 pengő, a rendvédelmiseknél 45,12, az állami alkalmazottaknál 61 pengő, az iparban dolgozóknál pedig a már korábban említett 74 pengő. Magánszemélyeknél ez volt a legmagasabb, míg az ismeretlen foglalkozás kategóriába sorolt, nem magánszemély, a Magyar Tudományos Akadémia emelkedik ki a már szintén idézett 1.482 pengő 12 filléres földadójával.

Érdekes megnézni, hogy a fizetett földadó mekkora részét tette ki a teljes adónak az egyes foglalkozáscsoportokon belül. Az alábbi táblázatban erre vonatkozó adatokat láthatunk. A létrehozott foglalkozási kategóriákon belül megvizsgáltuk, hogy hogyan aránylik az egyes személyek által fizetett földadó a teljes adóösszeghez. Ezt az arányt százalékban fejeztük ki. Ennek vizsgálata azért lehet fontos, mivel ez az adat rámutat arra, hogy az adott személyeknél mekkora részét tett ki a földművelés a megélhetésnek. A földadó százalékos arányaira négy kategóriát hoztunk létre. Ezek azt jelölik, hogy hány foglalkozáscsoportonként hány főnek a földadója tette ki a teljes adóösszeg 0,1-25, 25,1-50, 50,1-75, illetve 75,1-100 százalékát. Mindezt a következő táblázat mutatja be.

Kategória	0,1-25%	25,1-50%	50,1-75%	75,1-100%	Össz.
Mezőgazdaság	34	0	0	1	35
Ipar	331	0	1	1	333
Közlekedés	58	1	0	2	61
Kereskedelem	21	0	0	0	21
Pénzügy	2	0	0	0	2
Posta	7	0	0	0	7
Rendvédelem	15	1	0	1	17
Egészségügy	1	0	0	0	1
Alkalmazott	59	1	0	1	61
Oktatás	1	0	0	0	1
Művész	2	0	0	0	2
Vendéglátás	2	0	0	0	2
Magánzó	7	0	0	0	7
Egyéb	57	1	0	0	58
Ismeretlen	377	127	91	38	633
Összesen	974	131	92	44	1241

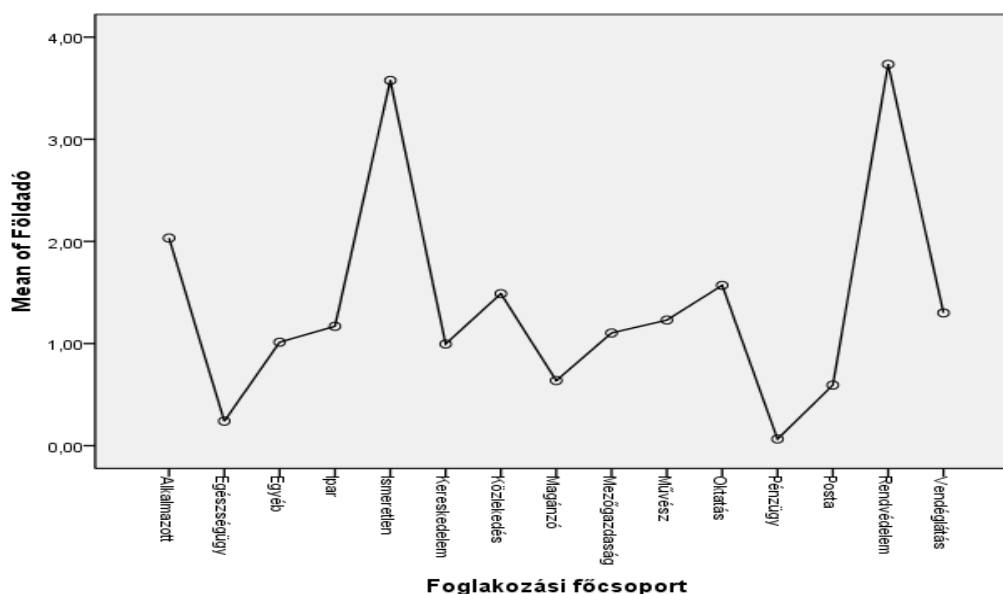
8. táblázat: Földadókatégoriák szerinti megoszlás a foglalkozási főcsoportokban

A táblázat szerint tehát a mezőgazdaságban dolgozók közül 35 fő fizetett földadót, közülük 34-nek ez kevesebb, mint 25%-ot tett ki a teljes adóösszegéhez képest, míg egy fő esik a negyedik kategóriába. Ez a személy Radics György földműves napszámos volt, akinek 9 pengő 56 filléres adójából 7 pengő 80 fillér, azaz 81,6% volt a földadó. Első látásra mindez furcsának tűnik, mivel a mezőgazdaságból élők többségének épp, hogy magas földadót kellene fizetniük. Ez azonban nem minden esetben állja meg a helyét. A táblázatban szereplő mezőgazdaságból élő személyek ugyanis nem a saját földjükből éltek. Mezőgazdasággal foglalkoztak ugyan, de ezt a tevékenységet mások alkalmazásában végezték, így földadójuk érhetően nem magasabb a más területen dolgozókéénál.

Az első kategóriába az iparból 331-en, a közlekedésből 58-an, a kereskedelemből 21-en, a pénzügyből, a művészek és a vendéglátósok közül ketten, a postai dolgozókból és a magánzókból heten, a rendvédelmisek közül 15-en, az állami alkalmazottakból 59-en, az egyéb területen dolgozókból 57-en, az oktatási és egészségügyi dolgozókból pedig 1-1 fő tartozik. Az ismeretlen foglalkozásúak közül 377 fő sorolandó ide. A második kategória már jóval kevesebb személyt tartalmaz. Ide mindössze egy-egy közlekedési, rendvédelmi, állami és egyéb alkalmazású személy került, illetve az ismeretlen foglalkozásúak közül 127 fő. A harmadik kategóriában egyetlen ipari dolgozó és 92 ismeretlen van, míg az utolsóban az egy mezőgazdasági mellett szintén egy fő rendvédelmi, ipari és állami alkalmazott, valamint két közlekedési dolgozó és 38 ismeretlen foglalkozású személy van.

A földadó összege nagyon alacsony, de itt lelhetjük meg azokat a birtokosokat, akiknek a teljes adóösszegük hasonló a földadóösszegükhöz. Azonban a kis különbséggel bírók között sem találunk olyat, aki mezőgazdaságból élt volna. Összesen 136 olyan embert találunk, akinek a földadója a teljes adó több mint 50%-át teszi ki, de köztük csak egy földművest találunk, aki ráadásul napszámos, tehát más földjein dolgozik – bár az is igaz, hogy csak 7 fő foglalkozása ismert. Ők lehetnének a mezőgazdaságból élők, de ennek ellent mond például Csányi Antal esete. Csányi 70 pengős adóösszegéből a földadó 61 pengőt tett ki, ami az összadó 87,6%-a volt, ő azonban nem földműves, hanem a Ganz vállalat nyugalmazott tisztviselője volt. Egyébként a földadó aránya az összadóhoz képest nem Csányinál volt a legmagasabb. A negyedik oszlopba került két közlekedésben dolgozó közül például Mózner Mihály Beszkárt-dolgozó földadója megegyezik a teljes adójával, ami kereken 10 pengő. Ugyanez a helyzet Keresztes Zoltán szerelővel, aki szintén a Beszkártnál dolgozott. Az ő adóösszege szintén megegyezik a földadójával, ami 4 pengő volt. Ezen 100%-os egyezések magyarázata egyelőre ismeretlen, a kérdés lezárása további kutatást igényel.

A nyugdíjasoknál egyébként az figyelhető meg, hogy a földadójuk kiemelkedik az aktív dolgozóké közül. Ennek oka, hogy sokan az életkorral feladatot váltottak, nyugdíjba vonulásuk után kezdték el aktívabban művelni telküket, nyilván járandóságuk kiegészítéseként. Érdekes viszont vetni egy pillantást az aktív keresők közötti földadó megoszlására. Az egyes foglalkozáscategóriákon belül átlagosan fizetett földadó arányait az alábbi diagram hivatott érzékeltetni.

4. ábra: A földadó átlagának arányai a foglalkozáscsoportokon belül

A diagramon látványosan kiemelkedik a rendvédelmi és az ismeretlen foglalkozáscsoport, mivel náluk a legmagasabb a földadó átlaga. Az ismeretlen csoport csalóka, mivel ide tartozik az MTA kiemelkedően magas földadóösszege. Mint azt korábban is leszögeztük, mindez azt bizonyítja, hogy a településen a mezőgazdaság ebben a korban már háttérbe volt szorulva. Átlagosan a legnagyobb földadót rendvédelemben dolgozó, illetve állami alkalmazásban álló, szellemi munkából élő személyek fizették, az egy személyre jutó legmagasabb összeg pedig iparból élők nevéhez köthető.

A foglalkozás és a földadó kapcsolatához kötődően még egy táblázatot érdemes megnéznünk. Ez azt mutatja meg, hogy az egyes foglalkozási főcsoportok által fizetett földadó melyik adókategóriába tartozik. Ehhez 7 adókategóriát hoztunk létre. A legkisebb az egy pengő alatti földadót fizetőké. Ezt követi az 1,1 és 2 pengő közöttiek, a 2,1 és 5 pengő közöttiek, majd az 5,1 és 10 pengő között fizetők csoportja. A 10,1 és 25 pengő, a 25,1 és 100 pengő között, illetve a 100 pengő fölött fizetők szintén külön kategóriát kaptak. Ez alapján készült az alábbi táblázat.

Foglalkozás	0,1-1	1,1-2	2,1-5	5,1-10	10,1-25	25,1-100	100 felett	Összes
Mezőgazdaság	25	6	2	2	0	0	0	35
Ipar	221	93	17	2	1	1	0	335
Közlekedés	39	13	3	6	0	0	0	61
Kereskedelem	13	6	2	0	0	0	0	21
Pénzügy	2	0	0	0	0	0	0	2
Posta	7	0	0	0	0	0	0	7
Rendvédelem	10	3	3	0	0	1	0	17
Egészségügy	1	0	0	0	0	0	0	1
Alkalmazott	41	14	4	0	1	1	0	61
Oktatás	0	1	0	0	0	0	0	1
Művész	1	1	0	0	0	0	0	2
Vendéglátás	0	2	0	0	0	0	0	2
Magánzó	5	2	0	0	0	0	0	7
Egyéb	41	12	4	1	0	0	0	58
Ismeretlen	389	220	25	5	7	3	1	650
Összes	795	373	60	16	9	6	1	1.260

9. táblázat

A táblázatban látható, hogy az 1.260 földadót fizető személyből 795-en fizettek egy pengőnél kevesebbet. Ebből legtöbben, 389-en az ismeretlen foglalkozásúak, 221-en az ipari dolgozók közül kerültek ki. A többi csoporton belül ezek száma elenyésző, 41-41 fő dolgozott

állami alkalmazásban és az egyéb területen, 39-en a közlekedésben, 25-en a mezőgazdaságban, 13-an a kereskedelemben, 10-en a rendvédelemben, 7-en postai alkalmazásban dolgoztak, 5-en voltak magánzók, 2-en pénzügyi dolgozók, 1-1 fő pedig egészségügyi, ill. művészeti dolgozó volt. Egy és két pengő között 373-an fizettek földadót. A legtöbben, 220-an ismeretlen foglalkozásúak. 93-an dolgoztak az iparban, 14-en állami alkalmazásban, 13-an közlekedésben, 12-en egyéb területen dolgoztak. 10 volt a rendvédelmi dolgozó, 6-6 fő a kereskedelemben és a mezőgazdaságban, 3 fő a rendvédelemben dolgozott. 2-2 fő volt magánzó és vendéglátós, 1-1 pedig az oktatásban és művészeti területen állt alkalmazásban. A 2,1 és 5 pengő közötti kategóriába 60 fő került. Ebből 25-en ismeretlen foglalkozásúak, 17-en az iparban dolgozók. 4-4 fő állami és egyéb alkalmazású, 3-3 fő a közlekedésben és a rendvédelemben, 2-2 fő pedig a mezőgazdaságban és a kereskedelemben dolgozott. 16 fő fizetett 5,1 és 10 pengő között, közülük hatan közlekedési, öten ismeretlen foglalkozásúak, 2-2 fő mezőgazdasági és ipari dolgozók, egyetlen fő pedig egyéb alkalmazású volt. A 10,1 és 25 pengős kategóriában lévő kilenc emberből 7-en ismeretlen területen dolgoztak és 1-1 állami és ipari alkalmazásban állt. A 25,1 és 100 pengő között fizetők közül 6 fő volt, ebből hárman ismeretlen foglalkozásúak, egy-egy fő pedig ipari, rendvédelmi és állami alkalmazásban voltak. Az egyetlen pedig, aki a 100 pengő fölötti kategóriába került az MTA, amelyet az ismeretlen foglalkozási főcsoportba soroltuk.

Az eddigi több ezer adat felvitele és elemzése után tehát ismételtelen az látszik kirajzolódni, hogy a lakosság többsége nem a földből él, a legtöbbjüknek csak 1-1 parcellája van. Ezt az esetek nagy részében a tulajdonosok nem is művelték. A község valós agrártársadalma tehát a birtokstatisztika segítségével nem ismerhető meg.

3. Vallás, foglalkozás és jövedelem

Érdekes kérdés lehet a vallás és a jövedelemmel összefüggő adó kapcsolata is. Elsőként nézzük meg a korszak Vecsésének vallási megoszlását. Az adatbázis alaptáblájába bekerült 6.002 személy közül 2.751 fő vallási hovatartozásáról áll rendelkezésre adat. Ezek felekezeti megoszlását a következő táblázat tartalmazza. Az arányok érzékeltetésére összehasonlítóképp közöljük a nagyobb felekezetek adatait a település egészére vonatkozóan.

Vallás megnevezése	Fő	Településen összesen ¹⁵
római katolikus	2057	10.904
református	425	1.292
evangélikus	157	489
izraelita	51	166
görög katolikus	39	-
baptista	11	-
unitárius	6	-
adventista	3	-
fel. kiv.	1	-
muzulmán	1	-
ismeretlen	3251	-
összesen	6002	

10. táblázat: Felekezeti megoszlás az adófőkönyvek alapján

A táblázat alapján az mondható el, hogy a 2.751 ismert felekezetűből 2.057 ember római katolikus vallású, ami 74,77%-os arányt jelent. A reformátusok száma 425 fő (15,45%), a harmadik helyen pedig az evangélikusok vannak 157 fővel (5,7%). Van még 51 fő izraelita (1,85%), 39 görög katolikus (1,4%), 6 unitárius (0,21%) és 11 baptista (0,4%), illetve 1 fő muzulmán vallású is. Ezek az arányok nagyjából megfelelnek a település mindenkorai átlagának. Az összesen 6.002 főből 3.251 esetben nem áll rendelkezésre a vallási hovatartozásra vonatkozó információ.

A következő táblázatban már azok az ismert vallási felekezetű személyek láthatóak, akik földadót is fizettek.

Vallás	Előfordulás	Földadóátlag	Minimum	Maximum
Római katolikus	457	1,34	0,03	74
Református	101	1,45	0,03	61
Evangélikus	36	0,89	0,11	2,20
Izraelita	8	1,98	0,12	7,60
Baptista	1	0,26	0,26	0,26
Görög katolikus	16	0,85	0,11	1,45
Total	619			

11. táblázat: A földadó felekezetenkénti megoszlása

A táblázatról leolvasható, hogy összesen 619 ismert vallású személy fizetett földadót a vizsgált időszakban. Közülük számarányukkal a római katolikusok emelkednek ki, akik 457-en voltak. 101 fő volt református, 36 fő evangélikus, 8 pedig izraelita, de volt még 16 görög

¹⁵ Az 1930-as népszámlálás adatai alapján. Közli: Sin Edit: Vecsés a főváros vonzásában 1900—1944. In: Lakatos (szerk.): Vecsés. 1986. i. m. 179.

katolikus és egy baptista vallású is. A földadó átlaga az izraelitáknál a legmagasabb, 1 pengő és 98 fillér. Másodikak a reformátusok, az ő átlaguk 1 pengő és 45 fillér. Ezután következnek a római katolikusok (1,34), majd az evangélikusok (0,89), a görög katolikusok (0,85), végül pedig az egyetlen baptista, aki mindössze 26 fillért fizetett földadóként. Ezzel a minimális összeg is nála a legmagasabb, mögötte 0,12 pengővel az izraeliták, 0,11-0,11 pengővel az evangélikusok és a görög katolikusok, majd végül 0,03-0,03 pengővel a római katolikusok és a reformátusok következnek. A földadó maximum értéke a római katolikusoknál a legmagasabb, 75 pengő, másodikak a reformátusok 61 pengővel. A többi felekezetről ez jóval alacsonyabb, az izraelitáknál 7 pengő 60 fillér, az evangélikusoknál 2 pengő 20 fillér, a görög katolikusoknál 1 pengő 45 fillér, végül pedig az egyetlen baptista következik a maga 26 fillérével.

A földadó átlagszámai tehát azt mutatják, hogy az izraeliták fizették a legmagasabb adót annak ellenére, hogy számuk töredéke a katolikusokénak. A legmagasabb adót viszont éppen katolikus, illetve református személyek fizették. Nem jelenthető ki azonban egyik felekezetről sem, hogy az oda tartozók lennének a leggazdagabbak, mert mindegyiknél többségben vannak a nagyon alacsony értékek.

Fontos vizsgálati szempont a vallási felekezet és a foglalkozás kapcsolata is. Ehhez az SPSS Statistics alkalmazásban keresztábrálás lekérdezés segítségével készítettem táblázatot, amely megmutatja, hogy mekkora volt az egyes felekezetek aránya az adott foglalkozási csoportokon belül.

Foglalkozás	R. kat.	Ref.	Evan.	Izr.	Bapt.	G. kat.	Unit.	Össz.
Mezőgazdaság	34	8	3	1	0	1	1	48
Ipar	253	49	18	6	1	4	0	331
Közlekedés	63	13	4	2	0	1	0	83
Kereskedelem	25	6	1	0	0	1	0	33
Pénzügy	1	0	0	0	0	0	0	1
Posta	5	0	0	0	0	0	0	5
Rendvédelem	14	3	2	0	0	0	0	19
Egészségügy	3	2	0	1	0	0	0	6
Alkalmazott	30	6	0	2	0	0	0	38
Oktatás	0	1	0	0	0	0	0	1
Művész	1	1	0	0	0	0	0	2
Vendéglátás	1	2	0	0	0	1	0	4
Magánzó	2	2	1	0	0	1	0	6
Egyház	1	0	0	0	0	0	0	1
Egyéb	38	4	2	1	0	2	0	47
Ismeretlen	305	74	29	10	2	0	2	430
Összesen	776	171	60	23	3	11	3	1047

12. táblázat

A táblázatban tehát a vallási felekezetek egyes foglalkozáscsoportokon belüli arányait mutatjuk meg a földadót fizető személyek esetében. A római katolikusok szinte mindenhol többségben vannak, kivétel ez alól az oktatás, mivel az egyetlen tanárember református vallású volt. Legmagasabb a római katolikusok száma az iparban (253) és az ismeretlen foglalkozásúak között (305). 63-an vannak a közlekedési dolgozók, 38-an az egyéb foglalkozásúak, 34-en a mezőgazdasági munkások, 30-an az állami alkalmazottak és 25-en a kereskedők között. Van még 14 római katolikus a rendvédelmi, öten a postai, hárman az egészségügyi dolgozók, ketten a magánzók, illetve 1-1 fő a művészek, a vendéglátósok és az egyházi dolgozók között. A reformátusok az ismeretlen foglalkozásúak között vannak a legtöbben, 74-en. 49 református dolgozott az iparban, 13 a közlekedésben és 8 a mezőgazdaságban. 6-6 fő a kereskedelmi dolgozók és az alkalmazottak száma, 4 az egyéb foglalkozásúaké, 2-2 a vendéglátósoké, a magánzóké és az egészségügyiséké, 1-1 pedig a tanár és a művész. 29 evangélikus volt az ismeretlen munkát végzők között, 18 pedig az iparban dolgozóknál. Volt még ezen kívül 3 evangélikus a mezőgazdaságban, 4 a közlekedésben, 2-2 a rendvédelemben és az egyéb kategóriában, 1-1 pedig kereskedő, illetve magánzó volt. Az izraeliták közül 10-en végeztek ismeretlen munkát, 6-an az iparban dolgoztak, 2-2 fő közlekedési és állami alkalmazott volt, míg 1-1 fő az egészségügyben, a mezőgazdaságban és egyéb területen dolgozott. A görög katolikusok közül 4-en az iparban dolgoztak, 2-en egyéb területen helyezkedtek el, 1-1 fő pedig mezőgazdasági, közlekedési, kereskedelmi, vendéglátói munkát végzett, illetve magánzó volt. Unitárius mindössze három fő fizetett földadót, ebből egy a mezőgazdaságban, kettő pedig ismeretlen területen dolgozott.

Kirívó adatokat egyik oszlopban sem láthatunk. A római katolikusok számbeli fölényük miatt általában mindenhol a legmagasabb számban voltak jelen. Ahogy csökken az adott felekezet hívőinek száma, úgy csökken arányuk is a foglalkozási csoportokban is. A vizsgálat alapján tehát azt mondhatjuk, hogy nincs olyan foglalkozás, ami kirívóan jellemző lenne valamelyik vallási felekezetre, a vallás és a foglalkozás között tehát nem kell kapcsolatot feltételeznünk.

Összegzés

Kutatásom során célom Vecsés két világháború közötti gazdasági- és társadalmi szerkezetének rekonstruálása volt a kataszteri és adózási iratok tükrében. A rendelkezésre álló források leszűkítették a kutatást 1934 és 1936 közé. A kataszteri birtokívek csak kis számban érhetőek el a Pest Megyei Levéltárban, ezért a birtokszerkezet és a kataszteri jövedelmi viszonyok nem tárhatóak fel ezen források alapján. Az adófőkönyvek vizsgálatával viszont egy viszonylag kerek kép kapható a korszak Vecsésének társadalmáról vallási, foglalkozási és adózási szempontból.

Vecsés egy többenemzetiségű, többségében római katolikus vallású település közvetlenül a főváros mellett. A két világháború között Vecsés már nem az a jobbágyfalu, ami a 19. század első felében volt. A század második felébe végbe menő rohamos gazdasági fejlődés idején Budapest Magyarország fővárosává vált, a gyors ütemű iparosodás, a modernizáció pedig vonzotta a lakosságot a falvakból a városokba. Budapest különösen nagy vonzóerővel bírt, így a körülötte lévő falvak gyökeres átalakuláson mentek keresztül. Vecsésből így lett úgynevezett „lakófalú”, melynek fő ismérve, hogy lakosságának legnagyobb része nem helyben, hanem egy nagyobb városban dolgozik. A feltárt források ezt látszanak alátámasztani. Az adófőkönyvek adatai alapján igazolható, hogy a település mezőgazdasági jellege eltűnt, az emberek legnagyobb része budapesti gyárakban (Ganz, Hangya, Radiátorgyár, stb.) dolgozik, de egy igen jelentős csoport áll közlekedési vállalatok: a MÁV és a szintén budapesti Beszkárt alkalmazásában. Mivel a lakosságnak több mint 50%-a Budapesten dolgozott, így Vecsést a főváros hegemon vonzásövezetébe soroljuk. A helytörténeti művek szerint a Grassalkovich-féle újratelepítés óta a 19. század második feléig jobbágyfalu volt. A jobbágyfelszabadítás után indult átalakulási folyamat során, a főváros vonzása miatt viszont hamarosan elveszítette gazdasági önállóságát. A kutatási eredmények mindezt alátámasztják. Az általam vizsgált forrásokat eddig nem tárták föl, szakirodalmi hivatkozásuk nem található. Teljes feldolgozásuk hozzájárul majd ennek a folyamatnak a jobb megértéséhez, illetve a Budapest környéki falvak típus történetének irodalmához. Az eddigi kutatás is alkalmas annak bizonyítására, hogy Vecsés mezőgazdasági jellegű településből a 20. századra már átalakult, a főváros modernizációjának következtében funkcióváltáson ment keresztül. Ennek eredménye a dolgozatban vázolt gazdasági-társadalmi szerkezet.

A további kutatás irányvonalát ennek a 19. századi átalakulási folyamatnak a rekonstruálása jelöli ki. A rendelkezésre álló levéltári források alapján próbáljuk megragadni a folyamatot a jobbágyszabadítástól kezdődően, kapcsolódva a jelenlegi kutatási eredményekhez. További célom a sváb-magyar együttélés jellemzőinek, esetleges kirívó eseményeinek feltárása a 19—20. században.

Irodalomjegyzék

Levéltári források:

PML. V. 1160. Vecsés nagyközség iratai 1918—1950. C/d Adókezelési és tulajdonnyilvántartási iratok 1918—1944. 2—4. köteg: Kataszteri birtokívek számrendszerben 1934—1936.

PML. V. 1202. Pest megyei községi adókönyvek levéltári gyűjteménye. 1846—1951. Vecsés nagyközség adófőkönyvei 1935. 2—7. kötet.

Nyomtatott források:

Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben. Stephaneum, Bp. 1938.

Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. Stephaneum, Bp. 1937.

Szakirodalom:

Általános szakirodalom:

Beluszky Pál: Magyarország településföldrajza. Dialóg Campus, Bp-Pécs. é. n.

Berend T. Iván: Magyarország gazdasága az első világháború után 1919—1938. Akadémiai, Bp. 1970.

Für Lajos: Magyar sors a Kárpát-medencében. Kairosz, Bp. 2000.

Gergely András: Magyarország története a 19. században. Osiris, Bp. 2003.

Gyáni Gábor (szerk.): Magyarország társadalomtörténete II. 1920—1944. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 2000.

Gyáni Gábor—Kövér György: Magyarország társadalomtörténete a két világháború között. Osiris, Bp. 2004.

Gunst Péter: A paraszti társadalom Magyarországon a két világháború között. MTA TTI, Bp. 1987.

Hajdú Zoltán: Magyarország közigazgatási földrajza. Dialóg Campus, Bp-Pécs. 2001.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Bp. 2005.

Romsics Ignác (főszerk.): Magyarország története. Akadémiai, Bp. 2010.

Tóth József (szerk.): Általános társadalomföldrajz. Dialóg Campus, Bp-Pécs. 2002.

Weis István: Hazánk társadalomrajza. OKT, Bp. 1942.

Vecsés történetéről:

Bilkei Gorzó János: Vecsés nagyközség története különös tekintettel a 150 év előtti telepítésre 1786—1936. Monor, 1938.

Gál István: Vecsés, a mi házunk. Vecsés, 2004.

Gál István: Vecsés köztéri és egyházi szobrai, emlékművei, emléktáblái. Vecsés. 2000.

Hetényi Rezső (szerk.): Vecsés község 175 éves. Vecsés története 1786—1961. Vecsés. 1961.

Lakatos Ernő (szerk.): Vecsés története. Vecsés, 1986.

Somogyi Lajos: Vecsési életrajzi lexikon és eseménynaptár 1786—1995. Vecsés. 1995.

Internetes oldalak:

Erdei Ferenc: A magyar falu. Neumann Kht, Bp. 2004. –
<http://mek.oszk.hu/04600/04699/html/> (Letöltve: 2012. 04. 30.)

Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest. 1851. –
<http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyesh/> (Letöltve: 2012. 04. 30.)

Helységnévkönyv adattár 2010 (XLS). KSH, 2010. január 1. –
portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/hnk/Helysegnevkonyv_adattar_2010.xls (Letöltve: 2012. 04. 30.)